گۆرانی و موزیکی ناوچەی کۆیە

وریا ئەحمەد

عەدنان جەمال

عـەدنان جـەمـال لە (١٦/٢/١٩٤٥) لە شـاری کـۆیە گـەڕەکی (بەفـری قـەندی) هاتـۆتە دنیـاوە. دەربارەی ئەو ناودارانەی لە کـۆیە لەم گـەڕەکـەدا هاتـوونەتە دنیـاوە، مامۆستا عەدنان گوتی: لەم گەڕەکە کە دەکەوێتە دامێنی کـۆلانێک بەرێکەوت، ئەمـبـەر و ئەوبەری کـۆلانەکـە زۆرێکیـان هونەرمـەند و ئەدیب و نووسـەر و شـاعـیـر و دەنگخـۆش و نیشـتـمـانپەروەر بوون، لە سـەرووی هەمـوو ئەوانە: هونەرمـەندی گەل (تایەر تۆفـیق) و هونەرمەندی تێکۆشەر (خالید دلێر) و شاعیری نەتەوەیی و عیشق و جوانی (عەونی) و شاعیری نیشتمانپەروەر و خاوەنی شیعـری ئەی ڕەقیب (دڵدار) و شاعیـر و ڕۆژنامەنووس (مـەجـیـد ئاسنگەر) و نووسـەر و شـانۆنووس (زەکی ئەحـمـەد هەناری) و شـانۆکـاری بەهرەمـەند (کـامـیـل بەهجـەت) و تێکۆشـەر و نیـشـتـمـانپـەروەر (سـابیـر ئیـسـمـاعـیل) و ئاوازدانەر و دەنگخـۆش و مـەقـامـزان (ئەحمەدی حەمە مەلا)، ئەم کۆلانەش بە تایبەتی بەشی خـوارەوەی دەکەوێتـە دامێن کـۆشک و تەلاری شـاعـیـر و مەقامناسی ناوداری کورد (ئەمین ئاغای ئەختەر).

پرسـیـمـان: وەک خـوێنەرێکی بە سـەلیـقە حەز دەکـەین دەربارەی مـێژووی کـۆیە بە گشـتی و مـێژووی گـۆرانی و مـەقام و موزیـکیش لەم شارە دێرینە بە تایبەتی، نەختێ بۆمان بدوێیت؟

گـوتی: مـەگەر وەک دڵۆپێک لە دەریایەک باسی بکەم! چونکە ئەم باسـە وەک دەریایەکی قـووڵە، بەڕای من ئەم کـارە لێژنەیەک بیکات باشە، دیارە شاری کۆیە مێژووی

عەدنان جەمال

چەند هەزار ساڵەیە، بۆ نموونە: لە سەردەمی (حاجی مەلا ئەسعەد)ەوە، کە دەبێتە باپیری مەلای گەورەی کۆیە، خەڵک بۆ خوێندن بۆ مزگەوتی ئەو زانایە هاتوون، بە مەبەستی خوێندن و ئیجازەی مەلایەتی وەرگرتن، ئینجا لە کۆیە شاعیرانی بە توانای وەک: (حاجی قادری کۆیی) و شاعیری گەورەی کورد (شێخ ڕەزای تاڵەبانی) و (مەلا فەتحوڵڵا - کەیفی جوانرۆیی)، ئەم سێ زاتە لەو مزگەوتە قوتابی زانای ئایینی حاجی مەلا ئەسعەد بوونە، کەم هەیە لەو کەڵە شاعیرانەی کلاسیک ناوی مەقامەکانیان لە شیعرەکانیاندا نەهێنابێ. من خۆم خەڵکم دیوە دەهاتنە مزگەوتی (مەلا مەعسووم) بە جۆرە دیالێکتێک دەئاخاوتن، ئێمە لێیان تێنەدەگەیشتین! دەیانگوت: ئەمانە بۆ نموونە: هەورامی و شکاک و .. ئیترن، دیارە ئەوانە (فەقێ) بوون، بۆ تەواوکردنی خوێندنی مەلایەتی بۆ کۆیە دەهاتن، جا لە ناو ئەوانەدا دەنگخۆشی چاک و چیرۆکخوانی باش هەبوون. یەکێک لەو مەقامە تایبەتییانەی کۆیە (دەماغم وەزنە)یە، کە تێکهەڵکێشی مەقامەکانی (بەیات) و (سەفەر)ە*. مامۆستا عەدنان گوتی: جارێکیان لە سلێمانی ئەم مەقامەم گوت، ئەنوەر قەرەداخی و کۆمەڵێک شارەزا دانیشتبوون، گوتیان: ئەمە (سەلا)یە! سەلا لە کۆیە (کەبار)ی پێ دەڵێن، کە بریتییە لە ستایشی یەزدان و فریشتەکانی، بانگدەر بەتایبەتی سەر لە بەیانیان بەر لە بانگدان، ئەمە بە هۆنراوەی پیاهەڵدان و ستایشی پەروەردگار و دوعاو پاڕانەوەوە دەخوێنێ. هەروەها گوتی: (دەماغم وەزنە) یەکێکە لەو مەقامانەی دەگمەنە و پێی دەڵێن: دانسقە. دەڵێن هۆنراوەکەی هی (ئەختەر)ە، ئەو گۆرانییە لە کۆیە چەند کەسانێکی دیاریکراو هەبوون، دەیانتوانی بیخوێنن! لەوانە: ئەحمەدی حەمە مەلا گۆڕەکەی پڕ نوور بێت و محەمەدی کەباچی و سەعیدی مەلا ئەحمەد و بلبلی کوردستان تایەر تۆفیق. هەر لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: من خۆم گوێم لەو زاتانە بووە، یادیان بەخێر (دەماغم وەزنە)یان زۆر چاک گوتووە. هەرچەندە لام سەیرە! مامۆستا باکووری کە منداڵی کۆیەیە و دواتریش لە کۆتایی پەنجاکان جارێکی تر بە مامۆستایی هاتۆتەوە کۆیە، دەڵێ: ئەم شێوە گوتنەم نەبیستووە! شاعیر و گۆرانیبێژی نیشتمانپەروەر خالید دلێر کە باوکی یەکێک لە دەنگخۆشەکانی کۆیە بووە، ئەویش وەک مامۆستا باکووری ئەو مەقامەی نەبیستووە! کە دەڵێن هۆنراوەکە هی ئەختەرە، خۆ دەزانم ئەختەر شاعیرێکی بەتوانا و بەهرەدار بووە، با لە مێژووی ئەدەبی کوردیش ناوی نەهاتبێت، بەڵام دوور نییە شیعری ئەو گۆرانییە گەلێ لە سەردەمی ئەمین ئاغای ئەختەریش کۆنتر بێت، لەبیرمان نەچێت، کە ئەمە شتێک دەگەیەنێ، ئەویش ئەوەیە کە ئەختەر بایەخێکی زۆری بە هونەری مەقام داوە، ئەمە دوور لە مەبەستی ناوچەگەری و شارچێتی، چونکە لێکۆڵەری وەک ئێوەش کە بەڕای من دەبوایە بەر لە ئێوەش واتە زووتر بایەخ بەم هونەرە ڕەسەنە بدرێت، چونکە بە هۆی ئەم کەمتەرخەمییەوە، بەرهەمی زۆرمان لە ناوچوون، بەڵام هێشتا هەر باشە، با لێرەودوا نەهێڵین ئەو بەرهەمانەی ئەمڕۆ هەن و بۆ ئێمە ماونەتەوە، لەناوبچن، یان ون بن، تا زووە با بە ئەرشیف بگەن و بنووسرێنەوە. مامۆستا عەدنان گوتی: دەپرسم و دەڵێم: ئێمە بە تەنیا لە کۆیە، ئایا چەند جۆر گۆرانی و مەقامی لەو جۆرەمان هەبووە؟ هەر بۆ نموونە گۆرانیبێژی نەمر (مەلا کەریم) لە سەردەمانێکی زۆر زووەوە گۆرانی (کە دەڵێن ئەمڕۆ دەشت و کێو شینە)ی بۆ ئێزگەی کوردی

بەغدا تۆمارکردووە، ساڵانێک دوای ئەو گۆرانیبێژی وڵاتی (سووریا – سەباح فەخری) بە شیعری عەرەبی بە ناوی (قدک المیاس) دووبارە تۆماری کردۆتەوە، چونکە بەر لەوەی سەباح فەخری لە دایک ببێت مەلا کەریم یادی بەخێر ئەو گۆرانییەی تۆمار کردووە! خۆ هەر ئەو مەقامە نییە، ئەو میللەتانەی دەوروبەرمان ئامێرەکانی موزیکی وەک: دەهۆڵ و زوڕنا و سەد جۆر لە شاییەکانی ئێمەیان کرد بە هی خۆیان!

تایبەتمەندییەکی دیکەی کورد لەوەدا بەدەردەکەوێت، کاتێک لە شایی ڕەشبەڵەک کوڕان و کچان و ژنان و پیاوان دەست و پەنجەیان دەخەنە ناو دەستی یەکتری و شان بە شان ئازادانە و بە دڵێکی پاکەوە پێکەوە هەڵدەپەڕن، هەتا شایەریش کە لەو ساتەدا گۆرانییان بۆ دەڵێ بۆ نموونە دەڵێ:

هەڵی تەکێنە قەزات لە گیانم
سەر گۆی مەمکەکەت دەخشێ لە باڵم

خۆ ئەگەر دڵسافی و نەریتی لە باوک و باپیران بەجێماوەوە نەبێت، ئەم ڕەشبەڵەکەی ئێمە ئەگەر لەگەڵ مۆدێرنترین سەمای ڕۆژئاوا بەراوردی بکەین، ئەوەی خۆمان کچە و کوڕە زۆرتر لەیەکتری نزیکن، بۆ نموونە: هەمان ئەو دیمەنەی کچ و کوڕێک، بەڵام لە شوێنێکی چۆڵەوانی، ئاوا دەست لە ناو دەست و شان بە شان نووساو بوەستن، ڕەنگە فیتنەی لەسەر بقەومێت!

گوتم: ئەی جگە لەوانە هیچ دیمەنی تری هونەری ئەم شارە زیندووەت لە بیر ماوە؟

گوتی: لە کۆیە شتێکی تر هەبوو، کە تۆش لە بیرتە، ئەویش گواستنەوەی بووکە، دوای ڕازاندنەوەی بووک و تارا پێدادان، کەسێک کە ئاوێنەیەکی گەورەی بە پشتی خۆی داداوە، لەبەردەم کەژاوەی بووک ڕێ دەکات، تا بە ماڵی زاوا دەگەن، لێرە کۆمەڵێ دەنگخۆش لەسەر شوێنێکی بەرز وەستاون و گۆرانی تایبەتمەندی کۆیە (لەبەر نازی چاوبازان)ی وەفایی، بەڵام بە ئاوازێکی جیا لەوەی نەمر عەلی مەردان، دەڵێن و تاقمێکی دی لەو شوێنە بەرزەوە نوقڵ و نۆکی برژاو و پارەی وردەیان بەسەر کەژاوەی بووک دادەباراند و منداڵان کۆیان دەکردنەوە، خۆ ئەگەر ماڵی زاواش دەوڵەمەند و خانەدان بوونایە، ئەوە بووک بە سواری وڵاخ دەگوێزرایەوە، ئینجا دوای ئەوەی بووک لە ماڵی زاوا لەسەر کورسییەک دادەنرا، ژنانی دەنگخۆش گۆرانی: (بووکانە بووکانە بووکێ بووکمان چەندە جوانی بووکێ)یان بۆ دەگوت، مامۆستا عەدنان گوتی: مەقام نەفەسێکی درێژ و شارەزایی و هۆنراوە لەبەرکردنی پێدەوێ، لە گەڵ ئەوەشدا جگە لە پیاوان لە کۆیە خۆم دیومە ژنمان هەبووە مەقامی گوتووە، بۆ نموونە: (فەقێ گورێ) ئەمەش لە مەولوودان، (ئەمان ئەمان)ێکی زۆر وەستایانەی دەگوت. ژنانی دی هەن لە کۆیە دەیانناسم مەقام و گۆرانییان گوتووە و زۆریش دەنگخۆش و لەم کارەدا ئوستاد بوونە، بەڵام ڕەنگە پێیان خۆش نەبێت ناویان بهێنم! جگە لە مەولوودان لە پرسە و تازیەکانیش ژنان دەیانلاواندەوە و سەردوولکەیان بەسەر جوانەمەرگ و پیاوماقووڵان هەڵدەگوت، بۆ نموونە (کافیە خانی مەلایان) و (فەقێ پیرۆز).

گوتم: وەک زووتر لێمان بیستوویت و بۆت باس کردووین، دەزانین هەر دەربارەی هونەری موزیکی شارەکە لە گۆرانی و مەقام و سەردوولکە و گۆرانی کارکردن و ..تاد، زانیاری زۆرترتان لایە؟

گوتی: وەک دابونەریتێکی کوردەواری و لەبەر پلەوپایەی کۆمەڵایەتی، یان سەر بە تەریقەتێکی سۆفیگەری لە کۆیە زۆرکەس هەبوون، مخابن هونەری گوتن و موزیک و مەقامیان لا خەوش بووە، دوور مەڕۆ ئێستاش هەندێ مێشک پووچ هەن، بە چاوی نزم سەیری بە تایبەتی هونەرمەندانی بواری موزیک و گۆرانی و مەقام دەکەن! مامۆستا عەدنان بە نیمچە سەرسووڕمانێکەوە گوتی: یەکێک لەو مەرجانەی لە کەسێکدا هەبێت، کە ببێتە سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا، دەبێ لە بوارێکی هونەردا دەستی هەبێ! هەر بۆ نموونە: وەزیری دەرەوەی ئێستای ئەم وڵاتە کە ناوی (کۆندۆلیزا ڕایس)ە، باشترین پیانۆ ژەنە! سەرۆکی زووتریان (بێل کلینتۆن) ئامێری (سێکسیفۆن)ی دەژەند، سەرۆکی زۆر زووتریان (ڕۆناڵد ڕیگن) ئەکتەر بوو .....تاد. مامۆستا عەدنان گوتی: کاتێک لە کۆلێژی ئادابی بەغدا لە بەشی زمانی ئینگلیزی قوتابی بووم، مامۆستایەکی خەڵکی (یۆنان)مان هەبوو، کاتێ زانی من دەستی موزیک و گوتنم هەیە و لەم بوارەدا چالاکم، زۆر ڕێزی لێنام و بەم بۆنەیەوە ڕۆژێک داوەتیشی کردم! جا لەبەر ئەو هۆیانەی

سەرەوە زۆرکەس لە کۆندا تەقییەی کردووە و نەیویستووە دەنگی خۆی تۆمار بکات! بۆ نموونە: وەک: (حاجی عەباس) کە لە ڕیزی پێشەوەی حەیرانبێژانە و تا ئەمڕۆش ڕازی نییە دەنگی تۆمار بکرێت! نموونەی تر لە کۆیە (ئەحمەد لاکێن) و کوڕە خوشکێکی ئەو زاتەیە کە دەنگی تۆزێ لە خوار دەنگی (تایەر تۆفیق) بوو، هەروەها (واحیدی موختار)ی باوکی هونەرمەند و شاعیری نیشتمانپەروەر (خالید دلێر) و زۆری تریش.

بۆنەیەکی دیکە کە گۆرانی و مەقامی تێدا گوتراوە: ئەمەش وەک شارەکانی هەولێر و کەرکوک، لە کۆیە شەوانی مانگی ڕەمەزانان یاری (سینی و زولفانێ)(*) هەبووە، جا کەسێک بە ناوی (حەمەدی مەیتار) کە لەو یارییەدا سینییەکەی بە دەستەوە گرتووە و لە ناوەڕاستی ئەو یاریکارانە وەستاوە و شەوانە مەقامێکی تایبەتی گوتووە، لەبەر دەنگ و سەدای خۆشی هەموو کەس خۆی بۆ نەگیراوە، (مەسعوود محەمەد) یادی بەخێر نووسیویەتی و دەڵێ: هەرچەند جار لە خزمەت باوکم بۆ سەیری ئەو یارییە دەچووین، تا ماوم ئەو مەقامخوانە و ئەو گوتن و مەقامەیم بیر ناچێتەوە، کە سەرەتا بەم شێوەیە دەستی پێ دەکرد:

عەزیزم بلبلی سەرچل چ وەختە.....

شایانی باسکردنە کە ئەم مەقامە لە بەرە بەری نیوەشەودا گوتراوە!

مامۆستا عەدنان گوتی: لە کاک مەسعوود محەمەدم پرسی: ئەم جۆرە دەنگخۆشە بلیمەتانە لە زمانی عەرەبی (جبار)یان پێ دەڵێن، ئەی لە زمانی کوردی چی؟ بەڵام دیارە لە کوردیدا ئەم جۆرە کەسانە ناوێکی تایبەتییان نەبووە، بۆیە بە مامۆستا عەدنانم گوت: من وەک (وریا ئەحمەد) بۆ ئەم مەسەلەیە دەڵێم: ئەم جۆرە دەنگخۆشە کەم وێنانە، کە شیرینی دەنگ و چریکەی بلبل ئاسایان کار لە ناو ناخمان دەکەن و تەزووی خۆشی و موچڕک بە ناو شادەمارەکانمان دادێنن، بەو پێیەی من ماوەیەکی دوور و درێژە لە شار و شارۆچکە و گوند و ناوچە جیاجیاکانی کوردستان، خەریکی کۆکردنەوەی گۆرانی فۆلکلۆری و ڕەسەنی خۆمانم، جا لەو کەسانەم بیستووە، لە ناو ئێمەدا بەم جۆرە یەکجار دەنگخۆشانە بۆ نموونە دەڵێن: فیسارە کەس دەنگی لە کەللەیتی!، یان دەڵێن: کاتی فیسارە دەنگخۆش گۆرانی گوتووە، بلبل هاتووە لەسەر شانی نیشتۆتەوە ....تاد.

گوتم: دەربارەی شاعیری مەقامزان ئەمین ئاغای ئەختەر و دیوەخانەکەی چیت لەلایە؟

گوتی: لە دیوەخانەکەی ئەو نەمرەدا زانای ئایین و شاعیر و مەقامزان و دەنگخۆشانیش ئامادە دەبوون، حاجی قادری کۆیی و حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادە لەو کەسانە بوونە، کە زۆرجار بەشدارییان لەو کۆڕ و مەجلیسی مەقام و گوتن ئامێزانەدا کردووە، نوێژی عیشایێ بە کۆمەڵ لە دیوەخانە کراوە، هەندێ کەس لەگەڵ ڕێزم کە باسی ئەوە دەکەن و دەڵێن: لەو دیوەخانەیەدا (ساقی) هەبووە! بەڵام ساقی مەرج نییە تەنیا مەی بگێڕێت! ساقی واتە ئەو کەسەی تینوێتیت بشکێنێ، ڕەنگە ئەو ساقییە لە دیوەخانی ئەختەر ئاو، یان چای، یان قاوە، یان شیری گێڕابێت!

(حاجییە گەورە) لە کۆیە مامۆستای مەقام و مەقامزانەکان بووە. هەر لە کۆیە هەندێ مەقام هەن و گوتراون، لە خوێندنی هەمان ئەو مەقامانە لە شوێنانی تر زۆر جیان! بۆ نموونە: مەقامی (ڕاست) و (حیجاز) و (بەیات). ئەمە بە گەواهی مامۆستا (ئەنوەر قەرەداخی) کە جارێک لە دانیشتنێکدا گوتی: چۆن دەڵێن: (مەقامی عیراقی) هەیە، ئەگەر کوردیش ئەوە بکات، دەبێ بڵێین: مەقامەکانی کۆیە، بە تایبەتیش مەقامەکانی (سێوە)! بە بێ خۆ هەڵدانەوە گوتنی مەقامەکان لە کۆیە لە گوتنی هیچ ناوچەیەکی تری کوردستان بۆ گوتنی هەمان ئەو مەقامانە ناچێت. مامۆستا عەدنان گوتی: هەر بۆ نموونە: سێوە مەقامی (بوهار) و تایەر تۆفیق مەقامی (نیوەشەو)یان گوتووە، هەردووکیشیان خەڵکی کۆیەن و هەردوو گوتنەکەش لەسەر مەقامی (حیجاز)ن، کەچی هیچ کام لەم دوو گوتنە لە گوتنەکەی تریان ناچێت! ئەگەر کەسێک لەم بوارەدا پسپۆڕ نەبێت، هەر نازانی کە ئەو دوو گوتنە لەسەر یەک مەقامن! جا ئەمەیە (مۆرک). گۆرانی (شلەوخانان) و (جەبارە و جەبارە) و دەیانی تر لە کۆیە هەن، تۆ بڵێ، دەبێ چەند گۆرانی و مەقامی دیکەی لەو بابەتەمان بووبێت و مخابن ئەمڕۆ لەناوچووینە؟ مامۆستا عەدنان گوتی: بیرم کەوتەوە کاتی خۆی لە باوکت لە ئەحمەدی حەمە مەلاوە گۆرانی:

(مەلا بانگدانێم پێخۆشە ئامین ئامین ئامینێ

لێم دیارە باخچەو حەوشە، کوڵمە سوور ڕوو نەخشینێ..)م بیستووە.

گوتم: کۆیە ماوەیەکی دوور و درێژ کاروانسەرا بووە، کاریگەری ئەمە بەسەر گۆرانی و موزیکی ناوچەکەوە بەڕای ئێوە چی بووە؟

گوتی: بەر لەوەی ڕێگەی (هاملتۆن - ئەوەی نێوان هەولێر و حاجی ئۆمەران) لێبدرێت، کۆیە ڕۆڵی دیار و بەرچاوی هەبووە، بەو پێیەی (کاروانسەرا) بووە، بەڵگەیەکی حاشا هەڵنەگرم لایە و (عەلی مەردان)ی نەمر بۆی باس کردووم: شەوێکیان لەگەڵ ئەو نەمرە پێکەوە لە ئێزگەی کوردی بەغداوە بۆ ماڵ دەگەڕاینەوە، لە (ئەبونەواس) لامان دا، کاتێک زانی من خەڵکی کۆیەم، بۆی گێڕامەوە و زانیم عەلی مەردان سەرەتای ژیانی (کاروانچی، یان قەتارچی) بووە، جا ئەو شەوە بۆی باس کردم و گوتی: {ڕۆڵە من ئەوکاتە دەنگم لە ڕادەبەدەر خۆش بوو، قەتارچی بووم، لە کوردستانی ئەودیوی ئێرانەوە کەلوپەلمان بۆ کەرکووک دێنا، هەمیشە لە کۆیەوە ڕەت دەبووین، ئەوکاتە زۆربەی خانەکانی کۆیە خاوەنەکانیان ژن بوون، لەوانە: (خانی زبە) و (خانی فاتم)، عەلی مەردان گوتی: (ئەمەی دواییان ژنێکی شۆخوشەنگ و نازدار بوو، جا ڕێکوپێکی و شۆخی ئەو فاتیمەیە هۆشی منی بۆ لای خۆی ڕاکێشابوو}. مامۆستا عەدنان گوتی: با خەیاڵمان بۆ لای شتی خراپ نەبەین، نەوەکانی ئەو ژنە ماون، دیارە من ڕەزامەندی بەڕێز (عەقید - زرار فەتحوڵلا)م وەرگرتووە، کە بتوانم ناوی نەنکی بێنم و باسی بکەم. هەروەها گوتی: مامۆستا عەلی مەردان بۆی گێڕاینەوە و گوتی: بۆیە کاتێ لە سەربانی ئەو خانە کە سەرم بەسەرین دەکرد، گوایە بۆ نووستن چوومە، ئەو فاتیمە خانەش بەناو ئەو قەتارچییانەدا دەهات و دەچوو، کە هەر یەکەی خەریکی شتێک بوون، ئەوەی دیشلەمەی دەخواردەوە، ئەوەی قەننەی تێ دەکرد.. تاد، شۆخوشەنگی ئەو ژنە وای لێکردم، ئەو شەوانە نەمدەهێشت کەس لە سەربانەکانی کۆیە خەوی لێ بکەوێت! ئەوکاتە لاو بووم و دەنگم چریکەی دەهات، بە هەموو دڵ و ئارەزوویەکەوە لەتاو شۆخیی ئەو ژنە دەمگوت. دواتر هۆنراوەیەکی شاعیری گەورەی کورد (ئەحمەد هەردی) بە ناوی (فاتیمە دوو چاوی مەستت)م هەر بۆ شۆخی ئەو ژنە کرد بە ئاواز.

مامۆستا عەدنان گوتی: ئەمەشم بۆ مێژوو بوو، حەزم کرد بچەسپێت.

کاک عەدنان گوتی: ڕۆژێکیش لە بارەگای گۆڤاری ڕامان بە ئامادەبوونی شوێنەوارناسی هەڵکەوتوو (عەبدولڕەقیب یووسف) ئەمەی ئێستام بۆیان گێڕایەوە، کاک عەبدولڕەقیب گوتی: ڕاوەستێ منیش شتێکتان بۆ بگێڕمەوە: گۆرانی (ئامینێم تاقانەی دایە) بەسەر ئامینەی دایکی خەسووی من گوتراوە کە ژنێکە خەڵکی کۆیە بووە، کاک ئازاد عەبدولواحیدیش گوتی: منیش ناوی ئافرەتێک دەزانم کە گۆرانی (شەرتە شەرتە)ی عەلی مەردان کە شیعرەکەی هی (ئەخۆڵ)ە بەسەر ئافرەتێکی خەڵکی سلێمانی گەڕەکی دەرگەزێن گوتراوە کە لە جوانیدا ناویان نابوو (بەرخە) کە خۆی ناوی تەواوی (فەتحیە خدر) بوو.

بۆیە کاک ئازاد گوتی: با ئەوە بکەین بە نووسینێک، کاک عەدنان گوتی: ئەوە بوو هەر ئەوکاتە من ناوونیشانم بۆ ئەو نووسینە دانا: (سێ گۆرانی کوردی ڕەسەن بەسەر سێ ئافرەتدا).(**)

گوتم: مامۆستا عەدنان، هەندێ گۆرانی لە کۆیە هەن، کەچی هەر ئەو گۆرانییانە بە هۆنراوەی عەرەبیش هەن؟

گوتی: کاتی خۆی (حەکیم)ی چایەچی لە کۆیە لە مانگی ڕەمەزانان چەند موزیکژەن و مەقامبێژ و گۆرانیبێژی بە پارە گرتوویانی و بۆ کۆیەی داوەت کردوون، لەو مانگەدا موزیک و گۆرانییان لەو چایخانەیەدا پێشکەش بە خەڵکی ناوچەکە کردووە، شایانی باسە کە گەڕاونەتەوە بۆ شارەکانی خۆیان گۆرانییەکانی لە کۆیە بیستوویانە، لە شارەکانی خۆیان بە شیعری عەرەبی تۆماریان کردوون، مامۆستا عەدنان گوتی: ئەمەیان ڕای خۆمە، کێ دەڵێ پێچەوانەکەی ئەمە ڕاست نییە؟ هەندێ لە گۆرانییەکانیش کە تا ئەمڕۆش لە کۆیە ماون ئەمانەن:

(١) شەماڵ وەرە دەردی دڵم بۆ یار بەرە
لە داخی دووریت دڵ بێ خەبەرە.

کراوەتە: (یا أهل الخلک).

(٢) شایی و سەیرانە لە نێو ڕەزانە
بەهارە ئیمڕۆکە جەژنەی عاشقانە

کراوەتە: (تدري خبرنا لوين أهلنا).

گوتم: دەزانین کاتی خۆی بۆ مەقام گوتن بۆ دەرەوەی

ولآت ناردرايت؟
گوتي: بەو پێيەی من لاسايی مەقامەکانی (سێوە)ی نەمـرم دەکـردەوە، بەو هۆيەوە بوو هونەرمـەندی ناودار (مونير بەشير) منی دەستنيشان کرد، تا لەگەڵيٲندا بڕۆم بۆ (فـەرەنسـا) و (ئەڵمـانيـا) و (نەمـسـا) و لەو کۆنسێرتانەدا ئەو مەقامـانەی سێوە دووبارە بڵێمەوە.
کاک عـەدنان گـوتی: با پرسـيـارێک لێرەوە ئاراسـتـەی هەوادارانی گـۆرانی و مـەقـامـە کـوردييـەکـان بکـەين و بپرسين: ئايا کـام شـوێنە (هەولێر)، يان (کەرکووک)، يان (کـۆيە)، يان (ناوچەی مـوکـريان) لەم هۆنراوانەدا دەستپێشخەر بوونە؟ کاک عـەدنان گـوتی: کـاتی خۆی کـەسـێکی پسـپـۆڕ لە (مـيـسـر)ەوە هاتووە، باسی مەقامەکانی لە مەقامخوانی عيراقی ناودار (گوبانچی) پرسـيـوە؟ لە بەر هەر هۆيەک بووبێت، لە وەڵامـدا گوتبووی: بڕۆ لە (عەلی مەردان) بپرسە!

* لە ڕاسـتـيـدا ئەو بەرهەمـە ڕەسـەنەی مـامـۆسـتـا (عـەدنان) بە مـەقـام ناودێری کـرد، من بە منداڵی و مێردمنداڵی لە (ئەحمەدی حەمە مەلا)ی باوکم و مامە (عـومـەر عـەبدوڵلا) و هاوەڵانی ديکەيان، بە گـۆرانی نەک مـەقام بيسـتـوومـە، دواتر مامـە عـومەر عـەبدوڵلا يادی بەخێر لە هەشتـاکاندا بۆی باس کردم و گـوتی: لە سلێـمـانی لە (تەکـيـە) داوەتمان بۆ کـرا، من و باوکت (ئەحـمـەدی حـەمـە مـەلا) گـۆرانی تايبـەتمەندی کـۆيە (دەماغم وەزنە)مان گوت، خەڵکەکە زۆريان لاخۆش بوو، پيـاوێکی لێ بوو بە ناوی (عـيـزەتی فـاتە - عـيـزەت مەدفەعی) گوتی: باوکم بەشەرەفم ئەگەر زەوق مابێ هەر لای کۆييان ماوە! دوور نييە ئەو گۆرانييە بەم شێوازەی مـامـۆسـتـا عـەدنانيش دەيڵێ، کـە لە سـەر مـەقـامی (بەيات) و (سـەفـەر) دەگـوترێت، کـە ديارە هەردوو مەقاميش هەر بەياتن! دوور نييە لە کۆيە بەم شێوەيەش گوترابێت.

تێبينی:
ئەم چـاوپێـکـەوتـنـە ڕۆژی شـــەممـە ڕێکـەوتی (٢٠٠٨/١٢/٢٧) لە هەولێـر لە مـاڵی مـامـۆسـتـا عەدنان جەمال ئەنجام دراوە، شايانی باسە ئەو گۆرانی و مـەقـامبێـژە، بەهۆی تەوژمـهـێنانی نەخۆشی شـەکـرەوە، مـخـابن مـاوەی (٥) مـانگە قـاچی چەپی لە خـوار چۆکـيـيـەوە بڕاوەتەوە و بەداخـێکی زۆرەوە ئەمـڕۆ پەککەوتەی ماڵە.

(*) سينی و زولفانێ: ڕاستە لە شاری کۆيە لەسەر ئاستی ميلليدا سينی و زولفانێ دەگوترێ، بەڵام ڕاستەکەی سينی و زەرفانێ-يە، واتە بە فينجانەکان دەگوترێ زەرف، نەک زولف.
(**) لە دانيشـتنەکـەدا مـامـۆسـتـا باکـووری ئامـادە بوو، قسەکانمان بە بۆنەی دەرچوونی کتێبەکەيەوە بوو کە سەرگورشتە و چيرۆکی هەندێ گۆرانی تێدا نووسرابوو.
«ڕامان»